

A világ legnagyobb agrárerdészeti rendszere

A Nagy Zöld Fal Afrikában

Dr. Somogyi Norbert – főigazgatói tanácsadó, NAIK

Az agrárerdészeti rendszerekről egyre több információ lát napvilágot, Magyarországon is egyre több követője van ennek a gazdálkodási formának, kevesen tudják azonban azt, hogy tizenegy afrikai ország együttműködésében megkezdődött a világ legnagyobb agrárerdészeti rendszerének kialakítása. Ez pedig a gyakorlatban egy, a teljes afrikai kontinenst kelet–nyugati irányban 7000 km hosszúságban átszelő, észak–déli irányban a pufferzónákkal együtt legalább ötven, legföljebb néhány száz kilométer kiterjedésű sávot jelent, méghozzá a 100–400 milliméteres csapadék-izovonalak között. A koordinációs feladatokat a Pánafrikai Nagy Zöld Fal Ügynökség (APGMV/PAGGW) látja el. De miről is van szó tulajdonképpen?

Az APGMV-ről röviden

A Pánafrikai Nagy Zöld Fal Kezdeményezést mint elképzelést 2007-ben fogadták el az érintett országok állam- és kormányfői, a vele kapcsolatos nemzetközi szerződés – ami egyben az ügynökség létrehozásáról is rendelkezik – 2010-ben jött létre.

Az Ügynökség 11 tagországot (*Burkina Faso, Csád, Dzsibuti, Eritrea, Etió-*

násával és érdekeltté tételével lehessen megoldást találni a sivatag terjedésének fékezésére az alábbi problémák mellett: klímaváltozás; túllelgetetés; égetéses gazdálkodás; talajpusztulás; árvizek, migráció.

Az ügynökség feladata, hogy a részes afrikai kormányok és államfők által tett politikai vállalásokat, elképzeléseket a gyakorlatban megvalósítsa, rajta

összetett, élettudományi és szocioökonómiai szempontból egyaránt részletesen kidolgozott tanulmány¹ elkészítése, ami tudományos igényességgel támasztja alá a projekt létjogosultságát és megvalósíthatóságát, azaz nem egy légből kapott, idealista elképzelésről van szó.

Az elképzelés alapja, hogy az arid és szemi-arid térségeket (de legalábbis egy részüket) az élıhetőség visszaállításával és a természeti erőforrások valorizálásával prosperáló vidékekké alakítsák, 2025-re létrehozzák az ehhez szükséges regionális termelési és fenntartható fejlesztési pólusokat (*Pôles Rurales de Production et de Développement Durable*, PRPDD), mindezt az Afrikai Unió 2030-as fenntartható fejlesztési céljaival és az Agenda 2063-mal összhangban, valamint a Riói Konvenció három fő célkitűzésének integrálásával.

Általános célkitűzés a tagországok nemzeti fejlesztési politikájának megvalósításához való hozzájárulás, elsősorban a következő területeken: elsivatagosodás elleni küzdelem; a biológiai sokféleség megőrzése, fenntartható használata; a klímaváltozás elleni küzdelem, a következmények tompítása, a hozzájuk történő alkalmazkodás; helyi irányítás és gazdaság-fejlesztés.

Speciális célokként az alábbiakat fogalmazták meg:

- különböző projektek segítségével olyan föltételek megteremtése, amelyekkel már 2020-tól érdemi gazdasági fejlődés tapasztalható;
- az Afrikai Unió 2030-as fejlesztési céljainak elérését érdemben tá-

Egyelőre megállíthatatlanul terjeszkedik a sivatag

pia, Mali, Mauritánia, Niger, Nigéria, Szenegál, Szudán) tömörítő nemzetközi szervezet, elsődleges célja az afrikai nagy zöld fal kezdeményezés megvalósítása a Száhel-övezetben olyan formában, hogy a helyi közösségek bevo-

keresztül megvalósuljon egy innovatív regionális együttműködési keret, ami egyben összehangolja a Száhel-övezet szocioökonómiai fejlesztési politikáit is.

Az APGMV megalakítását időben évekkal megelőzte egy rendkívül

¹ Abdoulaye Dia, Robin Duponnois (szerk., 2010): *Le projet majeur africain de la Grande Muraille Verte. Concepts et mise en œuvre* és Abdoulaye Dia, Robin Duponnois (szerk., 2012): *La Grande Muraille Verte. Capitalisation des recherches et valorisation des savoirs locaux*.

mogató regionális termelési és fenntartható fejlesztési pólusok (PRPDD) létrehozása;

- a termőtalajok pusztulásának megállítása;
- a természeti erőforrások védelme, megújítása;
- a helyi lakosság, a közösségek klímaváltozással szembeni alkalmazkodásának előmozdítása;
- az egyes tagországok által tett vállalások támogatása;
- az egyes régiókon belüli helyi gazdaság fejlesztése és stabilizálása.

A megvalósítást három fő szakaszban tervezik:

- 2011–2015, előkészítő fázis – az alapok megteremtése, a koncepció és az eszközök megismertetése;
- 2016–2020, indítás – a vidéki gazdaságfejlesztési pólusok (*Pôles Ruraux d'Emergence Économique*, PREE) létrehozása;
- 2021–2025, konszolidáció és fenntartható pályára állás – vidéki termelési és fenntartható fejlődési pólusok kialakítása (*Pôles Ruraux de Production et de Développement Durable*, PRPDD).

Fontos szempont, hogy 2030-ra elérhetőek legyenek a különböző szakmai és politikai stratégiai célkitűzések.

A megvalósítás fontosabb eszközei

Fenntartható fejlődési integrált közösségi egységek (Unités Communautaires Intégrées de Développement Durable, UCIDD): olyan szociális és kulturális szempontból homogén földrajzi egységek, ahol a lakosság érdekei egy gazdaságilag életképes térben azonosak. Létrehozásuk feltétele, hogy a Nagy Zöld Fal nyomvonalába essenek, földrajzi és szociokulturális szempontból homogének legyenek, meglegyen a szükséges humán erőforrás (kellően nagy lélekszámú lakosság), valamint legyen érdemi helyi fejlesztési lehetőség (*Opportunités Locales de Développement, OLD*).

Nemzeti szövetség (*Alliance nationale*): olyan dinamikus együttgondolkodási és együttműködési keret, amire ráépíthető a Nagy Zöld Fallal kapcsolatos nemzeti együttműködés – ez egyértelműen a civil, köz- és magán-szféra együttműködését, partnerségét feltételezi.

Térségfejlesztést támogató központok (*centre entre d'appui au développement des terroirs, CADT*): a térségi, kis-

A még meglévő természetes növénytakaró a vándorló homokdűnék perspektívájából

térségi fejlesztéseket támogató központ multifunkcionális szolgáltató és szaknácádó platformokból épül föl, elsődleges főladata az információáramlás biztosítása a tudást előállítók és azt felhasználók között. Kialakításuk a fenntartható fejlődési integrált közösségi egységek epicentrumában történik.

A legfontosabb eszköz talán az úgynevezett integrált közösségi gazdaságok (*fermes agricoles communautaires intégrées, FACI*) rendszere, ahol a helyi fejlesztési célokhoz igazított, komplex megközelítésről beszélünk, öt fő problémára keresve az egyidejű megoldást, amelyek a következők: az ökoszisztéma megújítása; ivóvíz- és

szennyvíztisztítás; megújuló energiák; oktatás; egészségügy.

Az egyes projekteken belül elsősorban a következő tevékenységekben gondolkodnak: ivó- és öntözővíz biztosítása; kertészet; kiskérődzők tenyésztése; baromfitenyésztés; méhészet; édesvízi akvakultúra; energiatermelés.

Megkerülhetetlen *az egyes térségek gazdasági potenciáljának rendszeres aktualizálása*, amibe a birtokpolitikai elemzés és a helyi lehetőségek elemzése is beletartozik.

A Nagy Zöld Fal, mint kezdeményezés megvalósításáról elmondható, hogy:

Erdészeti szaporítóanyag nevelésére szolgáló egyik faiskola Nouakchott mellett (Mauritánia)

Só- és szárazságtűrő fajokra van szükség az erdősítésekhez

- megkezdődött a programhoz szükséges földterületek biztosítása, elindult az újraerdősítés, valamint a vízkészletek föltárása, mobilizálása;
- szocioökonómiai téren fontos cél a munkahely-teremtés, a szegénység és az alultápláltság elleni küzdelem, az alapvető szociális szolgáltatásokhoz való hozzáférés biztosítása;
- a program érdemi pozitív hatással kell hogy legyen a biztonsági helyzetre, a szociális kohézióra, és erősítenie kell a regionális politikai integrációt a Száhel-övezetben.

Mindezt összegezve elmondható, hogy egy olyan integrált megközelítésről van szó, ami lehetővé teszi a Száhel-övezet ökoszisztémáinak megújítását és védelmét, ugyanakkor olyan szocioökonómiai fejlesztést is jelent a térségben, ami segíti a helyi lakosság helyben maradását a Nagy Zöld Fal nyomvonalában.

A Száhel-övezet térségeinek gazdaságfejlesztési terve figyelembe veszi a gazdasági, turisztikai és kulturális lehetőségeket, bevonja a helyi közösségeket és a lakosságot a megvalósítás minden szakaszába annak érdekében, hogy csökkenthetők legyenek az érintett térségek fejlesztését és biztonságosabbá tételét nehezítő, korlátozó tényezők.

Az APGMV mauritániai szerepvállalása

Mauritánia az egyezménytől azt reméli, hogy segítségével „*az ország szaharai-száhel-övezeti részét sikerül zölddebbé, termékenyebbé és prosperálóvá*

tenni, ahol a helyi lakosság büszkén vállalja az odatartozását”.

A nyomvonal – és így a 2014-ben megalakult, a környezetvédelmi és fenntartható fejlődési minisztérium által felügyelt és finanszírozott nemzeti ügynökség (ANGMV) munkája – 6 megyét, ezen keresztül pedig valamivel több mint 480 ezer lakost érint az ország déli részén (Trarza, Brakna, Tagant, Assaba, Hodh El Gharbi, Hodh Charghi).

Mauritániai részről a következőket tartják az érintett térség legfontosabb és megoldandó problémáinak:

- az elsivatagosodási folyamat és a sivatag előretörésének intenzívebbé válása;
- a jelentős demográfiai nyomás;
- a csapadék mennyiségének csökkenése és a művelhető területek degradációja;
- az extenzív és ellenőrizhetetlen állattartás;
- a helytelen gazdálkodási gyakorlatok.

Az APGMV a Mauritániában megvalósítandó projekteket a helyi nemzeti ügynökséggel közösen tervezi, ám a többi tagországhoz képest jelentős lemaradásban vannak, itt kezdődhetett el legkésőbb a munka, így a projektek is még csak kezdeti fázisban vannak, a többi országban már sokkal jobb eredményeket tudnak fölmutatni.

Mauritániában a földkérdés komoly akadálya a megvalósításnak, a földtulajdonhoz jutás meglehetősen kompli-

kált, amire egyelőre nem látszik megoldás. Az ügynökség ezzel együtt bizakodó, a helyieket pedig arra ösztönzi, hogy lehetőleg közösségi programokban gondolkodjanak, ez is része annak, hogy a projektek ne csupán fizikai erdőtelepítést jelentsenek, hanem valódi szociális kohéziót szolgáljanak.

A 15 kilométer széles (+10-10 kilométer pufferterület) sáv nyomvonalát itt is a helyi szereplőkkel közösen határozták meg, ennek alapján hat megye érintett a programban. A már elkezdett és még csak tervezett projektekkel több, egyenként is gondot okozó, de együtt hatványozottan súlyos problémát kell valamilyen mértékben kompenzálni, ezek a következők: a csapadék és a rendelkezésre álló termőtalaj csökkenése, a növekvő lakosság és a sivatag folyamatos térnyerése, a migrációra való hajlandóság erősödése.

A helyi viszonyokat jól ismerők szerint a migrációt nem csak az életszínvonnallal kapcsolatos elsődleges okok motiválják, jelentős a kulturális háttér, nyomás is, ami az egyes egyéneket körülveszi.

Ezt legegyszerűbben úgy lehet megérteni, ha tudjuk, hogy amikor az adott közösségből sikeresen kivándorolt és valamelyik fejlett országban rendszeres bevételhez – ebből a szempontból mindegy, hogy az munkabér vagy segély – jutótól megérkezik az otthon maradtakhoz az első százeurós utalás, akkor az érintett családjában örömmünnet tartanak, míg a többieknél egyre inkább vesztésnek (*lúzernek – szleng*) tartják azt, aki nem indul neki az útnak.

Egyetértenek ugyanakkor azzal, hogy az illegális migráción csak és kizárólag az azt bonyolítók keresnek, mindenki más veszít, sokan az életüket is. Nagyon elgondolkodtató ugyanakkor az, hogy elmondásuk szerint a Szahara belső területein olyan körülmények vannak, ahol az emberi lét már a határait feszegeti, azaz föl kell készülni arra, hogy abból a térségből belátható időn belül komoly elvándorlás fog jelentkezni.

A mauritániai nemzeti ügynökség 2017-ben 1,3 millió facsometét tudott előállítani, 2018-ban pedig a következőket szeretnék elérni:

- az ANGMV személyi és technikai hátterének erősítése;
- a megkezdett projektek eredményes továbbvitelére, bővítésére;
- az elképzelések megvalósítását lehetővé tevő pénzügyi megállapodások bővítése (GEF²/UICN³, FAO, Törökország, Kína, zöld alapok stb.).

² Global Environment Facility.

³ IUCN/IUCN – International Union for Conservation of Nature / Union internationale pour la conservation de la nature www.iucn.org.

Megvalósítás alatt álló mauritániai projektek

Az APGMV által szervezett terepprogram során három olyan helyszín megtekintésére nyílt lehetőség, amelyek a mauritániai célok megvalósítását segítik elő.

Sajnálatos módon az elmúlt időszakban kifejezetten kevés csapadék esett – sőt sokfelé a legutolsó csapadékos évszak teljesen elmaradt –, ami a vidéki lakosság helyzetét jelentősen megnehezítette. Ennek ellenére több projektet elindítottak, ám a tervezett erdőtelepítésekre 2017-ben a szárazság miatt nem kerülhetett sor, a növényanyagot 2018-ban tervezik kiültetni, ha az esős évszak (július–augusztus) beköszönt.

Noha a főváros az óceán partján fekszik, a földrajzi sajátosságok miatt kifejezetten arid a klímája (ahogy észak felé Dél-Marokkóig az egész partvidéké), az éves csapadék 50–250 mm között változik. Viszont a tenger közelsége miatt a partközeli sávban a talaj (homok) sós, csak sótűrő fajok képesek tenyészni, sőt sok esetben a fűrt kutakból nyert víz is tartalmaz sót, ami jelentős korlátozó tényező a mezőgazdaság számára.

A Nouakchott-tól délre újonnan kialakított faiskolában a helyi és országos újraerdősítési programokhoz nevelik a csemetéket, szinte kizárólag őshonos fajokat (pl. arabmézgafa – *Senegalia senegal*, korábban *Acacia senegal*; palesztin akácia – *Vachellia raddiana*, korábban *Acacia tortilis* subsp. *raddiana*) szaporítva, a kevés nem őshonos faj gyakorlatilag csak közterület-fásítási programokat szolgál.

Az első évben 690 ezer növényt neveltek, ezt a mennyiséget szeretnék évi kétmillióra növelni. Bizonyos mennyiségű gyümölcsfacsemetét (pl. mangó, gránátalma) is előállítanak, ezeket a környékbeli lakosságnak adják át térítésmentesen különböző projektek keretében, ezzel elsősorban az élelmezésük minőségét kívánják javítani, de kiegészítő jövedelemhez is juthatnak.

A Miftah-El-Khairnál indított projekt elsősorban a helyi lakosság megélhetését javítani hivatott zöldségkertészet és gyümölcsstermesztés beindítását célozza, a megvalósítást egy 32 tagú, helyi asszonyok alkotta szövetkezet végzi. A fél hektáron indult és bővíteni tervezett projekt keretében a területet több szektorra osztották, ezekben igyekeznek az APGMV és a mauritániai nemzeti iroda munkatársainak tanácsait követve különböző zöldségfajokat (sárgarépa, görögdinnye, káposzta, salátafélék, menta, paradicsom, papri-

Az APGMV központjának munkatársaival

ka, tojásgyümölcs, gombó, édesburgonya stb.) termelni, a fölösleget a közeli főút melletti kis boltban értékesíteni.

A projekt valójában egyfajta oázisgazdálkodás beindítását célozza, mivel a frissen telepített gyümölcsfák (elsősorban mangó) és datolyapálmák a későbbiekben árnyékkadóként is szolgálnak az alattuk folyó zöldségkertészet számára. Az öntözővizet fűrt kútból nyerik, az átmeneti tárolást egy mini víztorony és több nagy, a talajon elhelyezett mobil tartály szolgálja.

Fontos szerepe van a mauritániai nemzeti Zöld Fal-ügynökség szaktanácsadóinak, mivel a helyi lakosság számára a zöldség- és gyümölcsstermesztés teljesen új dolognak számít, ezért csak tőlük kaphatják meg azokat az ismereteket, amelyek a többé-kevésbé szakszerű és szervezett termesztéshez elengedhetetlenek.

A szaktanácsadásért „természetben fizetnek”, ami annyit jelent, hogy ők nevelik meg az ügynökség számára a térségben újratelepítendő erdőkhöz szükséges szaporítóanyagot. Ez a megközelítés igaz a többi projektre is, így részben tehermentesíthető a „központi” faiskola és jelentős logisztikai költségek takaríthatók meg.

Emberi léptékű projekteket terveznek

Az ügynökség hangsúlyosan nem „grandiózus”, finanszírozhatóságukban és megtérülésükben egyaránt kétséges, a helyi lakosságot be nem vonó projekteket akar megvalósítani, ellenkezőleg: a legégetőbb helyi problémák beazonosítására fókuszál és kicsi, de valós, a helyi lakosság életminőségét közvetlenül és jó irányban befolyásoló projekteket akar indítani.

Ezek célja a szociális kohézió erősítése, az elszivatagosodás fékezése, lehetőség szerint megállítása és a szegénység elleni küzdelem.

Azaz nem arról van szó, hogy csupán egy, a kontinenst kelet–nyugati irányban átszelő erdősavot akarnak telepíteni (mint amilyen Algériában a „zöld gát”), hanem egy olyan, komplex rendszerben gondolkodnak, ami a helyi lakosság maximális részvételével valósul meg, az erdőtelepítés és a területen zajló egyéb emberi tevékenységek (elsősorban mezőgazdaság, ezen belül az állattartás) összehangolásával.

Nem segélyeket akarnak gyűjteni, hanem érdemi partnerségre törekcsenek mindenkivel: „nem halra van szükségük az itt élőknek, hanem hogy megtanítsák őket halászni”. A képzési programok nagyon fontosak, de legalább ennyire szükség van a közvetlen kutatási együttműködésekre is. Kezdeményezéseik között található az úgynevezett „ferme-école”-ok, azaz olyan mintagazdaságok, ahol nemcsak az elméleti, de a gyakorlati tudást is át lehet adni a helyi lakosságnak, miközben egyfajta területfejlesztést is támogató központként is működnek. Új elem az ügynökségi programok sorában a „caravane verte”, ami a tagországok fiataljai közötti kapcsolatépítést szolgálja rendszeres időközönként szervezett találkozók formájában, amelyeken szívesen látott vendégek az Európából vagy Észak-Amerikából érkező fiatalok is.

A cikk megjelenéséért köszönet illeti a Külgazdasági és Külügyminisztérium Tudománydiplomáciai Főosztályát az úthoz nyújtott anyagi támogatásáért és a rabati magyar nagykövetség kollektíváját a szervezéshez és lebonyolításhoz adott segítségéért. 🌿